

A hiúság vására Ortutay Gyula:
Naplójegyzetek,
1938–1977

E kiadvány szövegének első bejegyzése 1938. december 23. A naplóíró szemszögéből szimbolikus dátumként is fölfogható, mert e napon nyújtotta be az igazságügyminiszter a második zsidótörvényt, amely közvetlenül érintette Ortutay Gyulát. Felesége származása miatt. Hasonlóképpen szűkebb baráti körének, a „Szegedi fiataloknak” a legtöbb tagját is sújtotta. A zsidó származású, mélyen hívő katolikust, az elkötelezett hazafit, Radnóti Miklóst, de Sík Sándort, Tolnai Gábort is. És Ortutay közvetlen munkatársát, akiről azt írta ugyan: „Sajnos, igaz: Buday György nagy művész, de végtelenül aljas jellem.” Máskülönb ez a sziszegő kritikai attitűd mind a három vaskos kötetet jellemzi, s nemcsak személyeket, hanem országokat, társadalmi csoportokat is. Amit egyfelől szórakoztató gonoszkodásnak, másfelől azonban korlátok nélküli őszinteségnek is értékelhetünk. Sok esetben olyan igazságokat mond ki, amiről a mai utókor-nak esetleg fogalma sincs.

Ortutay csalódott, mert a franciák és az angolok „példátlan ökörséggel” elmaradtak a németektől a fegyverkezési versenyben. Az is aggasztotta, hogy még a magyar „urbánusok” körében is gerjedezett valamiféle angol- és franciaellenesség, ami azonban indokolt volt, mert azt „gyáva alkudozásaik”, „felületes, ostoba készülődéseik” váltották ki, tehát a pesti polgár jobban megértette a nációkkal folytatott lacafaca kockázatait, mint a veszélyeztetett nyugati hatalmak. Egyéb rossz hírek is szállingóztak nyugatról. Cserépfalvi, a könyvkiadó panaszkodott a franciákra, mert a „háborús pánik az idegen gyűlölettel együtt fokozódik” náluk. Az Angliába korábban kivándorolt magyarok pedig nem örültek az újabb, oda menekülni akaró honfitársaiknak, még akkor sem, ha barátaik voltak, mondván: „minden hely megtelt, uraim, vigyázzunk, el ne süllyedjen a hajó.”

A szélsőjobboldal európai nyomulása (amelynek lecsapódásai voltak a mindenütt bevezetett zsidótörvények), a nyugat ostoba politikája s tehetetlensége következtében meggyőződéses baloldali válik Ortutay Gyula. Azt viszont már elképzelni sem tudjuk, hogyan egyeztet-hette össze magyarságát – természetesen 1945 után – a moszkovita helytartók iránt érzett elkötelezettségével. Gondolják meg. Kultuszminiszterként Rákosi eszkozm-bere lett. És naplójából kiderül: jól tudta, hogy nemcsak az általa „ábaloldali narodnyikoknak” nevezett népiek, hanem „katolikusaink” is gyűlölik őt. Azt is azonnal fölismerte, hogy azok a kommunisták is fanyalognak tőle, akik

miatt fentebbiek meggyűlöltek, azok a kommunisták, „akikben annyira hittem – írja –, akiket az ország építői-nek, új erkölcs hordozóinak tudtam.” Kénytelen volt megállapítani: „ezek a volt barátaim nincsenek tekintettel se erkölcsre, se ízlésre, de még elemi okosságra sem.” A világháború után, a negyvenes évek végére, az ötvenes évek kezdetére mindenben és mindenki-ben csalódnia kellett. Korra jellemző, hogy minden hozzá hasonló értelmi-ségi, pozícióban lévő, vagy onnét kicsöppent barát és ismerős, kolléga és szakmai vetélytárs igenis pontosan tudta és látta, mi történik Magyarországon, de semmiképpen sem volt hajlandó levonni a konzekvenciákat. Alighanem azért, mert a politikai berendezkedés „végtelennek lát-szott”, és senki sem tudott lemondani a hatalom adta lehetőségekről, ő sem. Kora értelmisége beállt a hiúság vásá-rának csörgősipkás tobzódói közé, és amíg élt, tűzön-vízen át Rákosi, Révai, Gerő, Kádár, Aczél kegyeit keres-te. Lett legyen az költőfejedelem, tudós, orvosprofesszor. Világhírű muzsikusról nem is beszélve. Talán kényszer-helyzetben, de miniszteri székéhez ragaszkodva vállalta el az iskolák államosítását, tűrte az egyházüldözéseket 1945 előtti meggyőződése ellenére, s nem találta a visszautat a politikai tisztességhez. „Alea iacta est.” Vajon sem ő, sem barátai sohasem kérdezték meg önmaguktól, vagy csendes órán egymástól: ugyan mit szólna mindehhez a mártír Radnóti Miklós, akinek aurájában lubickoltak, mit szólna ahhoz a mocskos örülethez, amit a vallásellenes, magyar-gyűlölő moszkovita terrorlegények műveltek, és amit ők, nagyon sok társukkal egyetemben zokszó nélkül elfogad-tak? Holott a napló célzásaiból kiderül: pontosan tudták, miben ülnek nyakig.

Az, amit 1945 után a magyar értelmiség jó része elkö-vetett, klasszikus példája az írástudók árulásának. S erről – mondjuk ki ezt is – ilyen markánsan Ortutay naplójából kapunk képet. Súlyosbítja ezt az árulást, hogy e társaság szűkebb köreiben akadt egy ellenpélda! Amit némelyek-nek mindmáig nehéz lenyelni. Ez az ellenpélda pedig Bóka László volt, Ortutay Gyula államtitkára, famulusa, mindenese, amit a róla írott „sírvers” drasztikusan meg-fogalmazott.

Hasonlóképp Ortutayhoz, 1945 előtt ő is filozemita és valamiféle baloldali volt, és ő is elvtelenül kiszolgál-ta a Révai–Horváth Márton–Rákosi Mátyás-féle diktatú-rát és kultúrpolitikát. Kezdetben ez nem esett nehezére, mert a két világháború közti urbánus hagyományként részt vehetett az „anti-népi” hadműveletekben. 1956 azonban elképesztően nagy fordulatot hozott Bóka magatartásában, s 1957-től szakított a forradalmat leve-rő moszkovita helytartókkal. Egyetemi tanártársai, aka-démikus kollégái és barátai nem követték őt ezen az úton. De legalább a baráti köre, Ortutay, Tolnai, Nagy

Péter, Sótér, és természetesen Baróti nem fordult ezért ellene. A köztes elemek, Gyergyai, Szabolcsi, Waldapfel és mások pedig semlegesek maradtak, mert tartottak szellemi fölénytől, legfőljebb titokban sunyimód áskálódtak, döfködték őt. Pais Dezső, a nyelvészek, a Kruzsok asztaltársasága s Tóth Aladár keményen kitarítottak mellette. Azután is, hogy az 1957 utáni írástudók árulásának ellenpéldája lett.

Bóka az egyetlen 1950 óta tanárom, majd 1953-tól aspiránsom volt. 1950-ben megmentett a kirúgástól, a munkaszolgálatától, s oroszlánrésze volt abban, hogy fölvettek aspiránsnak. S ahogyan Király István a ficánkoló Czine Mihályt, engem ő támogatott és védelmezett haláláig. Joggal kérdezhetik, miért állt ki mellettem, holott sokszor az ő kedve ellenére cselekedtem?

Családjának volt kecskeméti ága. A két család sajtóságos kapcsolatai 1919-re nyúlnak vissza. A háromtagú városi leninista direktórium tagja volt Buday Dezső jogakadémiai tanár. A tanácsköztársaság szörnyeteinek megbosszulásától tartva, lefogatta és túszként tartotta a kecskeméti notabilitásokat, köztük Bóka két rokonát s az én ösömet. Kihirdette a városban, ha a kommunisták haja szála megöri, az összes túszt agyonlövök. Sohasem beszélünk nyíltan erről, de egy konzultáción, amelyen Karinthy fantasztikus regényeit taglaltuk, megkérdezte: ismeri ön Buday Dezső fantasztikus regényét? Nemleges válaszomra mutatóujját intón magasba emelte, mint Szent Domonkos Crivelli festményén, azt dohogta: „tiszteletes filológus minden tárgyához köthető művet elolvas!” Ezzel pontot tettünk családjaink „közös” múltjára. A kuriózum kedvéért emlitem, hogy Buday Dezső és leninfiú joggal tartottak a bosszútól: a tanácsköztársaság bukása után Héjjas Iván, aki testvérel és apjával szintén túszt volt, valósággal kirabolta a helyi börtönből a törvényszéki tárgyalásra ott spájzolt Budayt, kihurcolta Orgoványra, és kivégezte több kommunistaival együtt. Ennek híre egész Európát elsörnyülkötötte a bécsi emigráns lenin-fiúk tamtamja jóvoltából.

Nem tartom kizártnak, hogy e családi epizód miatt is félhetett Bóka a Rákosi-hatalomtól, és 1956-ig ezért szolgálhatta ki gátlástalanul Révaiékat. (Korra jellemző, hogy Révai is egyfolytában rettegett.) Ortutay naplójában sokszor említi Bókát, s rendkívül tanulságosan. 1953-ban Bóka föl akarta őt vétetni a pártba, aminek Ortutay fenemód örült, hiszen egész élete során érthetetlenül arra vágyott, hogy párttag lehessen. Még Rákosit is megkörnyékezte ez ügyben. Másutt ezt jegyezte be naplójába: „Bóka Lacival beszéltem néhány percig. Tovább nem érdemes: fél minden szótól, ha az nem konvencionális. Mindenütt megjelenik, mindenütt fölszólal, mindenüvé ír. Fél.”

1954. Jellemző módon Ortutay elmarasztalta naplójában Boldizsár Ivánt, mert öszerinte a kellenél jobban és elha-

markodottan propagálta Nagy Imrét, majd „fölsimervén baklövését”, „sürgős hódolásra jelentkezett Rákosinál!”

Ortutay lelkiismeretesen beszámolt a különféle események sorjázásáról. Arról is, hogy Bóka – pártutasításra – durván megtámadta Németh László *Petőfi Mezőberényben* című rádiójátékát. Ezzel kapcsolatban tett egyetlenegyszer kritikus megjegyzést Bókáról; nem Németh durva megtámadását nehezményezte, hanem azt, hogy Bóka a rádiót is kicikizte. Ez idő tájt történhetett, hogy Németh Lászlót durva atrocitás érte. A gyanútlan Ella asszony „beengedett hozzá egy »hódmezővásárhelyi« fiatalembert, aki rárontott az íróra: »Ön is odaállt az árulók közé, ezeknek a bitangoknak fordít!« Szemen köpte Lacit és távozott.”

E kettős támadás nagyon megviselte Némethet, és engesztelésként Horváth Márton megtámadta Bókát. Azt hiszem, ezzel kezdődhetett Bóka kiábrándulása a kommunistákból. Ugyancsak kortünet: Ortutay legmegbízhatóbb hírvivője, szinte „mindennapos barátja”, afféle bennfentese Barcs Sándor volt; élni sem tudott nélküle, de rá is gyanakodott: „aljasan hazudozik, hogy az én véleményemet kitudja. Ha jelenteni akar rólam, miért nem talál ki történeteket?”

Pontosan látja, válságban az ország, megérzi a közelgő forradalmi veszélyt: „Reakciósabb, primitívebb az ország gondolkodása, mint valaha. Csak úgy fortyog a féktelen kitérésre mégis képtelen gyűlölet. S mind e lefojtott indulatok fölött, tétova, kapkodó, határozott értékelvek s önbizalom nélküli vezetés. Személyes problémám nincs: én 1945 előtt már a baloldalon álltam, s ma is ott a helyem. De ez a szegény, szerencsétlen ország, ez a jobb sorsra érdemes, tehetséges, veszendő nép, mi vár erre? Juhász Ferenc a Tékozló országában gyötrődő, szinte már esztelenül barokk víziókban állítja elénk a magyar nép halálát – hiszen Dózsa egyszerre talált jó téma és ürügy vallomásra napjainkról s jövőendő kísérteiről.” A kezdetben pártszerű megfogalmazás ösztinte helyzetértékelésbe, diagnózisba fordul.

És mégis. 1957. április 2-án mintha mi sem történt volna, ezt jegyzi be naplófüzetébe: „Tolnai délután érdekes történetet mesél »Bóka kezdődő megtéréséről« (korai reménye volt Gábornak!), amely Révai hatása lenne.” Jogos a kérdés: micsoda megtérés? Hová tévedett Bóka? A következő hónap bejegyzése (május 24.) adja meg erre a választ: „Este kettesben vacsora Bóka Lacival. Engesztelhetetlen: nem hajlandó többé a kommunistákkal együttműködni. Maga a kiábrándultság.” És, hogy teljessé váljék a kép, Bóka halála után három évvel, 1967. január 22-én ezt jegyzi föl: „Ide, a 450. oldalra tettem egy kis betétet: két részletet Bóka kiadatlan (s azt hiszem, jó ideig kiadhatatlan), 1956-ról szóló

regényéből. Az ellenforradalom ellen támadásra készülő szovjet katonai parancsnokságon játszódik e kis jelenet [...] Nem tudom, meddig marad kéziratban ez a regény, nem kallódik-e el Gigi kezén, aki teljesen felelőtlen özvegy [...] Különben a regényben ragyogó részletek vannak, sok jó portré [...]”

Mit tudunk meg e néhány sorból? 1. Ortutay ellenforradalomnak, Bóka forradalomnak tartja 1956-ot. 2. Amit azon melegében meg is ír regényben. 3. Mivel 1964 előtt születhetett csak a mű, emigránsokat és itthoniakat is megelőzött vele. Vagyis, ezalatt az 1990 előtt született regényeket értve, megelőzte Jókai Annát, Karinthy Ferencet és szerény személyemet. (1972, 1982, 1985, 1988). Ami a leglényegesebb. Bóka tökéletes pálfordulást hajtott végre, valódi kanosszát járt. Tanúja lehettem annak, hogyan vegzálták, piszkálták, kéjesen szurkálták hátba pitiáner kollégák, akik közül fejfel kiemelkedett szellemességével, enciklopédikus tudásával: költőként, irodalomtörténészként, szépíróként is alkotott remekműveket, de a diktatúrába belepudivásodva szömyűségeket is, rémes politikai csasztaskákat. De ki nem? Abból az időből.

Megtéréséről, bűnbánatos vezekléséről máig sem vesz tudomást az irodalmi közvélemény. Mert ha tudomást venne, szembe kellene néznie önmagával. Elszámolnia saját politikai hitványságaival. Azzal, hogy miért nem Bókát követte akkor, s miért a megalkuvókat? Ortutay, aki mindig kiállt Bóka mellett, sem tudott igazat adni neki, még a titkos naplóban sem. Holott a napló telis-tele van helyes kritikai észrevételekkel, a hatalmat kiszolgálók lesújtó jellemzésével. Efféle megjegyzésekkel: „Sokan megrohadtak a munkásmozgalmi öregek közül, Kossa is megérdemelné a börtönt azért, amit minisztersege utolsó éveiben tett, s börtönbe kéne dugni panamá miatt Hegyi Gyulát is, de hát a vén gazember Vasasfőember, nem nyúlhattunk hozzá.” Idézi Barcs Sándort, akinek azt is elmondta a főügyész, hogy az Onodi-perben is eltussoltak mindent, amit lehetett. De maga Ortutay is elmismásolta (vagy nem ismerte) Tömpe András öngyilkosságának igazi okait, körülményeit, bár homályosan utal a pártemberek hitványságára. Kerek percc kimondja: aljas rágalomhadjárattal tették tönkre az ártatlan Bara Margit emberi tisztességét, életét és művészi karrierjét. Nem nehéz kikövetkeztetni a naplóból, hogy aljasságoktól hemzsegett az a kor, a moszkovita magyar kommunisták áldatlan működésével, de ez a szenny átterjedt más társadalmi csoportokra, Ortutay környezetére, tudósokra, írókra, szellemi munkásokra is.

Sok korfestő mozzanatot őriz naplója. A szegedi fiatal, Baróti Dezső 56 utáni meghurcoltatása párhuzamba állítható Radnótiéval. Egyikükön sem tudtak segíteni, holott mindkét esetben mindent elkövettek megmentésükért.

Érthetetlen számomra, hogy Ortutay nem jegyezte föl naplójába, amit Bókától tudtam meg, hogy végül is Baróti Dezső testvére, Baróti Lajos futballedző „fölment” Kádárhoz, és nem minden kockázat nélkül közölte vele: ha nem szabadul fivére, nincs futball sem a Vasasban, sem a válogatottban. Ezt az egyértelmű ultimátumot, mint a legsikeresebb trénernek egyike, úgy látszik, következmények nélkül megengedhette magának. Jobbnál jobb anekdoták is színesítik a naplót. Ugyancsak dokumentumértékű epizód, hogy Rákosi még az ötvenes évek legelején, vadászaton meglötte Gerőt. Amit szigorúan eltitkoltak. Még most is röhöghetnékem támad arra gondolva, hogyan retteghetett a Központi Vezetőség, vagy némely vadászatra meghívással kitüntettet „jó” elvtárs, mikor lövi ki őket Rákosi egy dúvad helyett.

Még Radnóti özvegye, Fifi sem kerülhette el Ortutay csípős karikírozását; a korszak bolsevistáit pláne nem kímélte. A fasiszta Mussoliniért már a húszas években lelkendező Rónai-Mihály András „kaka-mimóza” gúnyneven szerepel, aki Ortutay szerint az „erősen vitatható” Károlyi Mihály „kis undorító házi bennfentesé” lett.

Ő még azt is tudta, hogy eredetileg Bartók és Kodály mellett ott volt Lajtha. Zeneszerzőnek is, népdalkutatónak is kiváló ember, akit a kommunista hatalom koptatott ki a nagy hármashoz. (Megjegyzem: Lajtha 1957-ben az 1956-os forradalom tiszteletére írt szimfóniát, amelynek tényét a művel együtt a magyar köztudat máig elsumákolja).

Talán az eddigiekből is fölsejlik, hogy környezetével szemben alapvető attitűdje volt a gonoszok irónia. Már 1942-ben így ítéli meg az írókat: „elhülök a magunk politikai naivitásán és járatlanságán. Megint lelepleződött előttem a literátori ostobaságunk és fontoskodásunk.” Joggal kérdezhetjük: miért csak 1945 előtt? Negatív ítéleteit szívesen fogalmaztatta meg másokkal, vitathatatlan tekintélyekkel. „Haynal Illyést már aljas, alattomos kurvának tartja – s szegény nem tudja, hogy ez esetben véleménye egyezik Rákosiéval! – s engem már felment volt »bűneim« alól, sajnál, hogy »jó magyar vér létemre« ilyen elvakultságba s hibákba estem.” Önkritikáját efféle „stühmer papirosba” csomagolja, de ő legalább vívódik: „Ha historizáló kedvemben lennék nemzetem egyik újabb öngyilkossági kísérleténél, sokat írhatnék. Könnyűnek és feleslegesnek, valósággal nyeglének tűnik most a szó. Hiszen talán alábbhagy a felkelők, (zendülők, bandák? ellenállók?) támadásának ereje, egyre több a hír a megadásokról, – de hát örvendhetek én a győzelemnek? együtt vagyok-e a győzőkkel? S igazat adhatnék a felkelőknek? Ez a legrettenetesebb a számomra, hogy egyedül maradtam ebben a harcban is – mondjam azt, hogy magával a magyarsággal tartok? Kibúvó lenne az ilyen megfogalmazás. Maga a magyarság is megosztott, s én is,

miközben féltem népem minden elvérzéstől, minden megaláztatástól, ugyanakkor nem vagyok a fellángoló fasizmus pártján sem, és gyűlölöm azokat, akik kalandba kergették fiainkat, felelőtlen gyerekeket s azokat is, akik gyilkolják ezeket a szerencsétlen felkelőket.” Ortutay önmarcangolása abból fakad 1956 forradalmi napjaiban, hogy nem tud szakítani a moszkovita hatalom frázisaival, de nem is fogadja el őket maradéktalanul.

Naplója vitathatatlan értéke, hogy elérkezik ahhoz a pillanathoz, amikor félretéve habozásait, könyörtelenül szembe mer nézni élete kudarcával. „Igen, könnyű ezt leírni, de a magammal való elégedetlenség elől nem menekülhetek. [...] Amikor aztán a kötetben [Wilson Angolszász *furcsaságok* című művéről van szó, a szerk.]

Stokesay professzor üres politikai locsogásairól és tudományos munka elől egyre-egyre magosabbra meneküléséről (a közéletben!) esik szó, szinte személyemben szégyenkeztem. Te is ilyen lettél, mondtam magamban undorodva, [...] mi minden telhetett volna tőlem, mi mindent elszalasztottam, mennyi a látszat körülöttem. [...] A becsületes kutatót, a jó tudóst elvesztem magamban. Elhanyagoltam? eladtam? a tetszetősebb s a könnyebb utat választottam?”

Fájdalmas, megrendítő önvallomás egy csillogó s mégis üres élet végén. Bóka megrendítő példája talán mégsem múlhatott el fölötte nyomtalanul.

Szalay Károly

Mint a hagyma levelei

Árkossy István–Bágyoni Szabó István:
Világ árnya, világ fénye
Kolozsvár, Kritérium,
2009.

Az Árkossy–Bágyoni Szabó szerzőpáros beszélgető-könyve a memoáriródalom legszebb korszakát idézi méltóságáteljesen hömpölygő emlékfolyammá alakuló szöveggel. Míves mondataival, aranyló fénybe vont képeivel, fűgönnny mögötti csendes légyzümmögésével az elmúlt, mégis múlhatatlan fiatalkort – két erdélyi művész gyermekkorát és ifjúságát – tárja elénk. Bár beszélgetőkönyvként aposztrofálják az írók, mégsem a dialógus a legfontosabb alkotó- és szervező eleme, inkább regényes (természetesen nem fikciós műről van szó) emlékirás. A nagyívű prózai művek elbeszélésformáját „használja” ez az alkotás, nyugodt, a részletekre is ügyelő, széles panorámát feltáró írásban merülhetünk el, ahol az írók együtt és külön elevenítik fel közös és egyéni múltjukat. Adják s veszik a stafétát, felveszik az elbeszélés fonalát, hogy aztán újra elejtsék, s folytathassa a társ. Közösen járnak körbe egyes témákat, saját látószögükből értékelve a másik által is értelmezett eseményt, mindeközben mégis olyan egységben tudnak „működni” a könyv világában, hogy az olvasónak résen kell lennie, ha követni akarja, hogy ki is beszél éppen. Ráadásul gondolatviláguk is olyan erős kapcsolatban van, mintha nem is két ember hozta volna létre ezt az emlékidézést, hanem egyetlen alkotó. Ennek az együttműködésnek a gyümölcse pedig egy kettős világ: az olvasó két erdélyi fiú életét követheti nyomon, két családdal, két lakóhellyel, két iskolával, egy szóval két környezettel, mintha egy lélek ugyanabban a korszakban megkétszereződve élt volna át minden törté-

nést. Ahogy Bágyoni Szabó ezt megfogalmazza: „Kedves öregem, ha összebeszéltünk volna, sem találkozhatnánk ennyire kihegyezhetően emlékeinkre visszatekintő mondataink.” Ez a sajátos műfaj adja ennek a különleges, mégis kényelmesen bejárható terepű műnek a keretét.

Gyermekkori élményeik időtávlattól elmesélve, újraélve, a régi benyomásokat keresgélve, de már egy „bőlcsebb”, széles látókörűbb állapotból újragondolva: ez a történet-szöveg a módja e dualista műben, szerteágazó történet- és emlékszövedékben. A lineáris elbeszélés menetét gyakori kitérők tarkítják, egy-egy különleges személy, épület, helyszín bemutatása. Mindez nem történeti szemzőgből, hanem elsősorban az adott dolog lényegének megragadása, személyes ethoszának körüljárása által. Ez a minden létező lényegének bemutatására való törekvés rajzolja azután elénk az erdélyi tájat és kincses Kolozsvárt számos részletében, sok-sok szereplőjével. Így a vak tárogatóstól, Radó Sándor bácsitól megtudhatjuk, hogy „aki táncol, az nem háborúzik”, és láthatjuk is a kis Bágyonit falubéli gyermektársaitól körülveve a rajkózenekarban muzsikálni. Láthatjuk a templomtoronyba felszökő kis Árkossyt az épület csodás vonalritmusú gerendarajzolatát bámulni. Találkozhatunk Kós Károllyal is, a csendesen hullámzó sztánai völgyben magasodó Varjúvár küszöbén, amely házhoz Árkossy István járt nyaralni diákkorában. De a Házsongárdi temető szomszédságában rejtőző úgynevezett Kuglikertbe is kilátogathatunk „el-elbújni a komisz világ elől néhány önfeledt pillanat erejéig – égis éró levélfüggönyök mögé”, ahogy egyik hősünk megállapítja.

„Nem tudnánk mi ketten már, még ha akarnánk sem, elszakadni egyre távolodó szülőföldünkötől.” Csakugyan nem a két író-elbeszélő körül forog ez a szövegvilág, ők csupán szemei, látói ennek a világnak, ahol a „főszereplő” Kolozsvár és a környező táj, az erdélyi anyaföld falvai,